
3

Herdenking slachtoffers MH17 en de heer Witteveen

Aan de orde is **de herdenking van de slachtoffers van de ramp met vlucht MH17 en de heer Willem Witteveen**.

De voorzitter:

Aan de orde is de herdenking van de slachtoffers van de ramp met vlucht MH17 en in het bijzonder de bij de ramp omgekomen senator Willem Witteveen. Ik heet de minister-president van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik verzoek de leden, te gaan staan.

Op donderdagavond 17 juli 2014 kwam het nieuws binnen over de ramp met vlucht MH17. Er volgde een golf van ontzetting toen duidelijk werd dat het ergst denkbare zich had voorgedaan: dat alle 298 inzittenden waren omgekomen. Sindsdien is ons land in rouw gedompeld. Woensdag 23 juli was een dag van nationale rouw. Vijf dagen kwamen er in Eindhoven vliegtuigen binnen. Met troostende militaire precisie werden de lichamen naar de rouwwagens gedragen. Het werd een eindeloze stoet van verdriet. De slachtoffers kregen hun waardigheid terug. De afgelopen weken arriveerden er vliegtuigen met geïdentificeerde lichamen van slachtoffers in Maleisië, Indonesië en Australië, maar er zijn nog altijd lichamen niet geïdentificeerd.

De ramp met vlucht MH17 vervult onze gehele samenleving met schrik en afschuw. In een groot aantal gemeenten in ons land zijn gezinnen weggeslagen en betreuren families en sociale verbanden het verlies van één of zelfs meerdere dierbaren. Zij laten een leeg huis en lege plekken vol herinneringen achter.

Over de hele wereld is met verdriet en afgrijzen gereageerd op deze zinloze, barbaarse daad. Op talloze plaatsen zijn er herdenkingen geweest. Er werden bloemen gelegd, toespraken gehouden en brieven geschreven. Maar vooral was er stilte.

Het zijn dergelijke momenten van verlies en verdriet waarop mensen nader tot elkaar komen. In ons land was er eendracht in de afschuw over wat er is gebeurd en eendracht in de rouw en het medeleven. De wijze waarop gemeenschappen het verdriet delen met en steun verlenen aan diep geschokte nabestaanden, verdient ons grootste respect. Dit geldt ook voor de inzet van de vele reddingswerkers die de zware taak op zich hebben genomen om de brokstukken en stoffelijke overschotten te onderzoeken.

Vandaag, aan het begin van de eerste plenaire vergadering na het reces, staan wij stil bij de gruwelijke catastrofe en het grote verlies van zoveel dierbaren. Namens de Eerste Kamer spreek ik de hoop uit dat eenieder die door dit vreselijk ongeluk zo abrupt dierbaren heeft verloren, de kracht mag vinden om het grote verdriet een plaats te geven naast alle goede herinneringen.

Onder de slachtoffers van de ramp was ook onze alom geliefde en gerespecteerde collega Willem Witteveen. Samen met zijn vrouw Lidwien en zijn dochter Marit was hij onderweg naar zijn vakantiebestemming op Bali. Alle drie kwamen op afschuwelijke wijze om het leven. Daarmee

werd ook onze Kamer een omgeving waar direct en nabij een groot verlies wordt gevoeld. Het overlijden van Willem, Lidwien en Marit heeft de Eerste Kamer diep geschokt en diep geraakt.

Prof. dr. Willem Johannes Witteveen was lid van de Eerste Kamer voor de Partij van de Arbeid sinds 15 januari 2013 en daarvoor van 8 juni 1999 tot 12 juni 2007. Hij werd geboren op 5 mei 1952 in Rotterdam en studeerde af in de staatkundige studierichting aan de Universiteit Leiden. Na zijn studie werkte hij in Leiden als wetenschappelijk medewerker bij de vakgroep staatsrechtelijke vakken en later als onderzoeker bij het Onderzoekscentrum Sturing en Samenleving. In 1988 promoveerde hij cum laude op een proefschrift over de relatie tussen de klassieke retorica en het moderne staatsrecht in de democratische rechtsstaat.

In 1990 werd Willem Witteveen benoemd tot hoogleraar encyclopedie van de rechtswetenschap aan de Universiteit van Tilburg. Aan deze universiteit hield hij zich onder meer bezig met inleidende colleges voor eerstejaarsstudenten en gaf hij keuzevakken over juridische communicatie, rechtsvinding, recht en literatuur. In 2006 gaf hij leiding aan het ontwikkelen van een internationaal bachelorprogramma Liberal Arts and Sciences. Sinds 2007 was hij, naast zijn hoogleraarschap rechtstheorie en retorica, decaan van deze opleiding.

Willem Witteveen was mederedacteur en auteur van tientallen wetenschappelijke boeken, artikelen, preadviezen en bundels op het gebied van de rechtsfilosofie en heeft diverse opiniërende bijdragen en boekbesprekingen geschreven. Zijn bijdrage aan de wetenschap kwam voort uit de diepe overtuiging dat het recht geen droog stelsel van wetten en regels is, maar een cultuurproduct waar men zich sterk voor moet maken. Het recht is een verhaal dat het verdient steeds opnieuw verteld te worden.

Willem Witteveen was zoon van Johan Witteveen, voorheen minister van Financiën en Tweede en Eerste Kamerlid. Hij was achterkleinzoon van oud-Eerste Kamerlid en wethouder van Amsterdam Floor Wibaut. Een actieve bijdrage aan de politiek was dan ook een voortzetting van een familietraditie. Eind jaren negentig was hij voorzitter van de commissie die werkte aan Tussen droom en daad, het nieuwe beginprogramma van de PvdA. Ook was hij lid van de redactieraad van het tijdschrift Socialisme & Democratie, commissielid Naleving Gedragscode PvdA-eurodelegatie, lid van de PvdA-adviescommissie Actualisatie Toekomst Koningshuis en lid van de PvdA-gesprekkring Staat en burger. Hiermee leverde hij een zeer belangrijke bijdrage aan de inhoudelijke en politieke koers van zijn partij. Het is een troost dat Willem in zijn belangrijke bijdragen aan het wetenschappelijke en politieke discours ongetwijfeld zal voortleven.

Op 8 juni 1999 werd Willem Witteveen beëdigd als lid van de Eerste Kamer. Hij was voorzitter van de commissie voor Binnenlandse Zaken. Daarnaast hield hij zich bezig met Justitie en met Onderwijs en Cultuur. Bij zijn afscheid in 2007 gaf hij de Kamer een dichtbundel cadeau: "Tijdens de werkzaamheden, buiten de orde". In 2010 verscheen het boek "Het wetgevend oordeel" van zijn hand, waarin hij het plan beschreef om van de Tweede Kamer een beleidskamer en van de Eerste Kamer een wetgevingskamer te maken. In 2013 keerde hij terug naar de Kamer, waar hij lid werd

van de commissies voor Financiën, Immigratie & Asiel/JBZ-Raad, Infrastructuur, Milieu en Ruimtelijke Ordening, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Veiligheid en Justitie.

Nog in maart dit jaar pleitte Willem tijdens het debat over de staat van de rechtsstaat voor het beschermen van de democratische rechtsstaat waarin burgers kritiek kunnen leveren op de overheid en erop kunnen vertrouwen dat zij fatsoenlijk behandeld worden. Hij stelde: "De rechtsstaat is geen rustig bezit, geen huis waarin we onbezorgd kunnen gaan slapen." Hij spoorde de Kamer aan om niet alleen de formele kanten van het wetgevingsbeleid in de gaten te houden, maar om meer expliciet ook in te gaan op de in het geding zijnde waarden en beginselen en de manier waarop deze in elk wetsvoorstel worden gewogen.

De Eerste Kamer zal zich Willem Witteveen herinneren als een zuivere intellectueel die altijd oog hield voor het praktisch aanpakken van problemen. Hij was een bedachtzaam en integer iemand: altijd redelijk en altijd in staat tot relativeren. Met zijn bevlogen en onafhankelijk denken dwong hij bij eenieder respect af en wist hij menigeen te overtuigen.

Zijn vrouw Lidwien leerden wij door de jaren heen kennen als een hartelijk persoon. Lidwien Heerkens is evenals Willem en Marit verbonden geweest aan de Universiteit van Tilburg, aan de Tilburg School of Humanities. Sinds 2003 was zij werkzaam bij de Inspectie van het Onderwijs. Een zeer intelligent, gedreven, hardwerkend iemand, die altijd op zoek was naar verbetering en vernieuwing. In 2013 leerde de Eerste Kamer Marit beter kennen. Zij liep een aantal weken stage bij de Griffie. Zij was een intelligente, vrolijke en bescheiden jonge vrouw die met een enorm nieuwsgierige blik de wereld inkeek. Het is onvoorstelbaar dat deze getalenteerde en zachtmoedige mensen zo wreed het leven hebben moeten laten.

Diepe gevoelens van deelneming van de leden van de Eerste Kamer en de medewerkers van de Eerste Kamer gaan uit naar de familie, vrienden en nabestaanden van Willem, Lidwien en Marit. Mogen zij de kracht vinden om dit onbeschrijflijke verlies te dragen.

17 juli 2014 is een dag die voor altijd in ons collectieve geheugen gegrift staat. Een dag die zoveel onschuldige slachtoffers eiste en die het leven van veel families voorgoed tekent. Zij zijn en blijven in onze gedachten.

Minister Rutte:

Voorzitter. Na 17 juli is vaak het beeld gebruikt van stoelen die plotseling leeg bleven, overal in ons land. Een van die stoelen staat in dit huis. Ook hier laat de ramp met vlucht MH17 een grote en tastbare leegte achter. Willem Witteveen was voor velen op en rond het Binnenhof meer dan een collega. Hij was een zachtmoedig mens, oprecht geïnteresseerd en een erudiete wetenschapper met een onderzoekende geest. Dat maakte hem over partijgrenzen heen tot een vriend en vraagbaak. Uw woorden van zojuist, mevrouw de voorzitter, doen hem recht. Dit huis van reflectie was voor hem een thuis. Of zoals een goede vriend van hem schreef: de senaat was voor hem een ruimte om de geest te laten waaien.

Willem Witteveen stond voor redelijkheid, beschaving en rechtsstatelijkheid. Het is een bizarre en intens droevige speling van het lot dat juist deze man, samen met zijn vrouw Lidwien en dochter Marit, het slachtoffer werd van een volstrekt redeloze daad. Onze gedachten zijn allereerst bij zijn zoon, zijn vader en alle andere familieleden van hem en zijn vrouw. Willem Witteveen zal ook in zijn partij, in deze Kamer en op veel andere plekken zeer worden gemist.

Hoe vaak we de getallen ook noemen, de harde werkelijkheid van 17 juli blijft verbijsterend. 298 mensen die met één harde klap de dood vonden, onder wie 196 landgenoten. Het is bijna onmogelijk te bevatten wat er met je gebeurt wanneer je vader, kind, partner of beste vriend op deze abrupte manier uit het leven wordt gerukt. Als intens verdriet en wurgende onzekerheid via de wereldpolitiek je huis binnenkomen, is ineens alles anders en niets meer gewoon. Die pijn kan niemand wegnemen. Dat gemis kan niemand voor je dragen. Hooguit mogen we hopen dat de tijd luttelens verzacht. Het thuisbrengen van de slachtoffers en duidelijkheid over de toedracht kunnen daarbij helpen. En ik herhaal hier nogmaals: het kabinet blijft alles op alles zetten om nabestaanden zo snel mogelijk die duidelijkheid te verschaffen.

Persoonlijk zal ik aan deze weken en maanden blijven terugdenken als een zomer van groot verdriet en intense emoties, maar ook als een periode van kracht en bewondering. Ik heb diep respect voor de nabestaanden die in het oog van de storm hun verdriet en waardigheid voorrang gaven boven bitterheid en wraakzucht. Ik bewonder de onderzoekers en hulpverleners die onder de allermoeilijkste omstandigheden hun werk deden en doen. Ik ben trots op de betrokkenheid en saamhorigheid die zich direct na 17 juli meester maakte van ons land en die tot op de dag van vandaag voelbaar is. Ik weet dat nabestaanden zich hierdoor gesteund en getroost voelen.

Het boek van deze ramp is nog lang niet dicht en zal ook na de nationale herdenking op 10 november niet gesloten zijn. Daarvoor zijn de geslagen wonden te vers en het verdriet en gemis te groot. Onze hoop ligt in de redelijkheid en compassie die Willem Witteveen ons heeft voorgeleefd. Laat ons daar als samenleving kracht uit putten. Ik wens iedereen die door deze ramp een geliefde moet missen, heel veel sterkte toe.

De voorzitter:

Ik verzoek eenieder om een minuut stilte in acht te nemen.

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De voorzitter:

Ik schors de vergadering om de leden de gelegenheid te geven de familie te condoleren in de Hall.

De vergadering wordt van 13.56 uur tot 14.36 uur geschorst.